

Modern Siyasi Söylemin İnşasında Mitolojik Hikâyelerin Kullanımı Üzerine Bir Analiz

Gizem Orçin

Bağımsız Araştırmacı

<https://orcid.org/0000-0002-2740-7236>

gizemorcin@gmail.com

Öz

Modernite öncesi geleneğin mirasını devralan modern siyaset alanı, mitolojik anlatılar üzerinden gerçekliğin yeniden inşa edilmesini sağlayan söylemsel ve dilsel pratikleri içermektedir. Modern toplumun çekirdeğini oluşturan, insan davranışlarına, popüler kültüre ve gündelik hayatın birçok yönüne sirayet eden mitoloji, politik alanı da kapsayan geniş bir kavramdır. Antik dünyanın mitolojik anlatılarının izleri, evrensel imalarıyla çeşitli kavram, sembol ve metaforlarla modern bir görünüme erişmiştir. Bu makale, Antik Yunan toplumunun mitsel dokusunun modern polis'deki söylem alanıyla iç içe geçmesine odaklanmakta ve mitoloji, politika ve söylem yürüngesinde konumlanan mitolojik hikâyelerin politik kullanımlarına değinmektedir. Mitoloji ve politika arasında köprü kuran çalışma, politik söylemde sıklıkla inşa edilen mitolojik hikâye örnekleri üzerinden mitolojik anlatıların politik yansımalarını içermektedir. Mitolojik ve politik söylemin yapısını çözümlmek için, modern politik söylemde yaygın ve popüler kullanımları olan Damokles'in Kılıcı, Pandora'nın Kutusu ve Zeytin Dalı mitolojik hikâyelerinin günümüz politik söylemindeki kullanımları analiz edilecektir. Bu üç mitolojik hikâye, söylem disiplinine yönelik analizlerden faydalanılarak irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, mitolojik hikâyeler, politik söylem, söylem, söylemsel-mitolojik yaklaşım.

•••••

Makale geliş tarihi: 18.02.2021 • Makale kabul tarihi: 28.06.2021

<http://ilefdergisi.ankara.edu.tr>

ilef dergisi • © 2022 • 9(1) • bahar/spring: 157-174

Araştırma Makalesi DOI: 10.24955/ilef.1112595

An Analysis on the Use of Mythological Stories in the Building of the Modern Political Discourse

Gizem Orçin

Independent Researcher

<https://orcid.org/0000-0002-2740-7236>

gizemorcin@gmail.com

Abstract

The modern political sphere which includes the legacy of the premodern tradition covers discursive and linguistic practices that enable reconstruction of reality through mythological narratives. Mythology is a broad concept that forms the core of modern society has spread to human behaviour, popular culture, daily life and political sphere. The traces of the ancient mythological narratives have transformed modern and universal views with concepts, symbols and metaphors. This article focuses on the intertwining of Ancient Greek mythology with the field of discourse in the polis and refers to political uses of stories located in the orbit of mythology, politics and discourse. The study includes the political reflections of mythological narratives constructed in political discourse. The Sword of Damocles, Pandora's Box and Olive Branch which are common and popular in the modern use of political discourse will be analysed in axis of mythology and politics by making use of discourse analysis.

Keywords: Mythology, mythological stories, political discourse, discourse, discourse-mythological approach.

• • • • •

Received: 18.02.2021 ■ Accepted: 28.06.2021

<http://ilefdergisi.ankara.edu.tr>

ilef dergisi ■ © 2022 ■ 9(1) ■ bahar/spring 157-174

Research Article DOI: 10.24955/ilef.1112595

Antik dünyanın insanları, *cosmos*'a dair düşüncelerini ve kutsal figürlerin ifade edilmesi hakkındaki asli sorunlarını yaşamın merkezine taşıyarak, belirli göstergeler üzerinden anlatı formları oluşturmuşlardır.¹ İnsan ve kutsal arasındaki diyalektik ilişkiden doğan bu sorular, insanların manevi dünyalarının doyuma ulaştırılmasında anahtar görevi görerek, mitolojinin doğuşuna zemin hazırlamıştır. Gündelik hayatın anlamlandırılmasından politikaya, kültürel alana ve diğer birçok toplumsal alana transfer edilerek dolaşıma giren mitoloji, böylece arkaik temsiller kadar, modern görünümüyle de dikkat çekmektedir. Bir kez 'söylendikten' yani ifşa edildikten sonra tartışılmaz bir hakikate dönüşen mitler, tarihsel bir konuşma türü olarak anlatılacak bir hikâyedir ve evreni anlama illüzyonudur (Barthes 1991; Levi-Strauss 2013; Eliade 2019). Mitolojik mirasın sözlü kültürle bütünleştiği alanda toplumsal görüngünün dilsel temsili olan *söz*² siyasal eylemin başlangıç noktasında da etkili ve belirleyici olan bir kavramdır. Mitolojik ilişkiselliğin ortak bir tasa-

•••

- 1 Makaleye önerileriyle katkı sağlayan Prof. Dr. Bedia Demiriş'e ve Hande Kaplan'a teşekkür ediyorum. Çalışmayı geliştirmemi sağlayan ilgili hakemlere de minnettarım.
- 2 "*Başlangıçta Söz vardı. Söz Tanrı'yla birlikteydi ve Söz Tanrı'ydı*" (Yuhanna 1: 1) ifadesi, mitolojiyle başlayan sözün tek tanrılı dinlere geçişine ve sözün kutsallığına yapılan bir göndermeyi de içermektedir.

rımına dönüşen politika ve söylem alanı, politik alanın konumlandırılışında sözün ve söylemin etkililiğiyle çerçevelenmiştir. Modern *polis*'de ise politik aktörler, araçsallaşmış mitsel hikâye, metafor ve sembollerden istifade ederek mitsel sembollerle dolu politik söylemi inşa etmektedir.

Antik Yunan toplumu ve modern toplumlar arasındaki tarihsel ilişkinin canlılığının bugün halen korunuyor olması, mitsel anlatı ve politika ilişkisinin yüzeye çıkarılmasını gerekli kılmaktadır. Günümüzün politik liderleri, belirsizlik ve güvensizlikle dolu modern dünyanın sınırlarında, gerçekliği dönüştürme gücünü mitsel anlatılarla lokalize etmekte ve politik söylemdeki mitsel detayları araçsallaştırmaktadır. Güncel politik tartışmalarda mitsel bir kahramana dönüştürülen Donald J. Trump'ın tüm engelleri iradesiyle aşan bir kahraman görünümüne dayandırılması oldukça ilginçtir. Trump'ın politik kimliğinin mitsel ulusal bir kimliğe 'farklılık' üzerinden tabi kılınması, Amerika'nın birleştiriciliği fikrine yönelik bir mesajdır. Bu ilişkiden bahseden Isaac Lopez'in yazısı³ mitolojik süreç ve politik kimlik detayına yoğunlaşmaktadır. Bu çalışmaya gönderme yapan, "*Donald Trump's Political Mythology*" başlıklı Tony Stigliano (2020) tarafından kaleme alınan yazı ise, Trump'ın yönetiminin kültleşmesine odaklanmaktadır. Bu açıdan, politik tartışmaların gösterdiği gibi, mitolojinin merkeze alındığı kesişimsel çalışma yönelimi politik alanda gitgide baskın hale gelmektedir.

Bu çalışma, mitoloji merkezli söylemin irdelenmesi noktasından hareketle ve Lincoln'un (1989, 29), "geçmişin ve şimdiki zamanın etkileşimi ve mitin araçsallığı" başlıklı kategorisinden esinlenilerek, günümüz modern siyasi söylemindeki mitolojik kullanımları irdelemeyi hedeflemektedir. Mit, mitoloji ve Tanrılar yörüngesinde kurgulanan Antik Yunan toplumunun içsel yapısına eğilerek başlayan çalışma, üç Antik Yunan mitolojik hikâyesinin -Damokles'in Kılıcı, Pandora'nın Kutusu ve Zeytin Dalı- tarihi arka planına değindikten sonra, politik alanda gerçekliğin mitolojik hikâyeler üzerinden nasıl inşa edildiğine ve söylemsel formülasyonun kurgulanmasına odaklanmaktadır. Modern toplumlarda politik deneyimin sembolik birer aktarıcısı haline gelen mitoloji ve söylem arasında kurulan ilişkiye yer vermek amacıyla analitik ve kuramsal çerçeveden istifade edilmiştir. Bu anlamda, mitsel hikâyelere dair aktarım Cicero (2005), Hesiodos (1977) ve Augustinus'un (2008) eserlerinden yapılmıştır. Modern döneme ilişkin mit okumaları oldukça çeşitli ve geniş bir alan olduğu için özellikle Eliade (2017, 2019), Campbell (1991, 2013) ve Vernant'ın

3 15 Ekim 2020 tarihinde yayınlanan Isaac Lopez'in '*Why Trump Will Win*' başlıklı yazısı için bkz. <http://www.telospress.com/why-trump-will-win/> (Erişim Tarihi: 01.12.2020).

(1996, 2011) eserlerinden faydalanılmıştır. Çalışmanın söylem alanında ise Kelsey (2015, 2017) ve Van Dijk'ın (1997) eserleri temel alınmıştır. Hikâyelerin yer aldığı siyasi söylem kullanımları, tesadüfi örneklem yöntemiyle internet ortamında yayın yapan haber sitelerinden belirli ve eşit sayıda seçilerek, mitoloji ve söylem ilişkisi çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu haber örnekleri, politik söylemlerdeki kullanımlarda baskın olan tematik belirlenimler –baskı, otorite, koz ve tehdit kullanımı, uyarı ve alarm işlevi, barışçıl ve müzakereci teklif, çözüm odaklı politik duruş-çerçevesinde kodlanarak çözümlenmiştir. Politika, söylem ve mitolojinin sacayağını oluşturduğu bu makalenin, politik söylemin modern mitlere dayalı üretimine katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Aynı zamanda, modern politik söylemdeki mitolojik yapının belirlenmesine aracılık eden makale, mitoloji yüklü güncel politik yaklaşımlar ve tartışmalar için bir altyapı sağlamayı da hedeflemektedir.

Antik Yunan Toplumundan Modern Dünyaya Mitoloji

İnsan zihninde belirli arketipler oluşturmaya aracılık eden, gündelik düşünme biçiminin, modern politikanın, popüler kültürün içerisinde yer alan ve *logos*'un karşıtı olarak düşünülen mitler, modern dünyanın aktif bir bileşeni olarak önemini korumaktadır. Toplumların kültürel, sosyolojik, dini, tarihi ve diğer birçok alandaki yorum, söylem ve hikâyelerinin kesişim noktasında bulunan mitolojik anlatılar, modernite öncesi dönemde, kutsal düzen ve dengenin anlaşılır kılınmasını sağlamıştır. Mitosların antik çağlarda doğa düzenindeki işleyişi anlamlandırma açısından birer aracı oldukları da bilinmektedir. Mitolojik hikâyeler, bu anlamda hem toplumsal hem de doğa sürecinin tanınmasını sağlayan dilsel pratiklerdir.

Kamusal söylemde, konuşmada, gündelik dilde ve diyaloglarda kullanılan, 'söylenen şey, kelime' anlamına gelen ve efsane, anlatı kelimeleriyle de karşılanan *mythos* / mit kavramı⁴, yoğun ve katmanlı bir anlam tabakasına sahiptir. Yunanca'da *mythos*, ister bir anlatı, ister bir konuşma, isterse bir tasarımın söylenmesi söz konusu olsun, dile getirilen sözü gösterir (Vernant 1996, 194). Yunanlılar için iç huzuru sağlamada etkili olan mitler, doğa güçlerini ve doğaüstü yaratıkları vurgulayan hayal ürünü öyküler olarak simgesel ve

4 Antik Grekçe'de μῦθος (*mythos*) olarak geçen ifade, söz, konuşma; öykü, masal, efsane; haber ve söylenti gibi geniş bir anlam dizgesine sahiptir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Güler Çelgin, Eski Yunanca-Türkçe Sözlük, 2018, İstanbul, Alfa Yayınları, s.517.

Çalışmada, mitolojiye dair semantik ve alan içi tartışmalardan ziyade mit ve mitoloji kelimelerinin yakın anlamlarını baz alan kullanım tercih edilecektir.

kutsal bir ağırlığa sahiptir. Mit, her zaman bir “yaratılış” öyküsüdür: Bir şeyin nasıl yaratıldığını, nasıl var olmaya başladığını anlatır. Mitler, kutsal ya da doğaüstü olan şeyin, dünyaya çeşitli, kimi zaman da heyecan verici akınlarını betimlerler (Estin ve Laporte 2002; Eliade 2017). Mitin yaratılış ve kutsallıkla olan ilişkisi insanlık tarihinin her döneminde ortaya çıkmasını, zamansız ve coğrafyasız bir anlatı olmasını sağlamıştır. Mitolojik hikâyeler, nedensiz, anlamsız, absürt veya öyleymiş gibi görünmelerine rağmen dünyanın her yerinde yeniden boy göstermekte ve insan yaşamının manevi potansiyellerine dair ipuçları vererek, farklı deneyimlerin insan zihninde canlanmasına aracılık etmektedirler (Levi-Strauss 2013, 45; Campbell 1991, 16). Psikolojik boyutta, modern insanın rüya temsilleri ve ilkel zihnin ürünleri arasındaki benzerliklerde de “kolektif imgeler” ve mitolojik motifler (Jung 1964, 67) mevcuttur.

Arketipler ve mitolojiler, sadece bireysel ruhla ilgili değildir, aynı zamanda kolektif ruhla ve ideolojilerle de ilgili olan bilinç ve iletişimin önemli unsurları olarak nesiller boyunca kültürde biriktirilmiş olan sembollerdir (Kelsey 2017, 1; Halpern 1961, 131). Mitler, psikolojik arka planıyla, yaşanan zamana dair anlatıları resmeden, kolektif betimlemeleri oluşturan dinamik ilişkilerin bir yansımasıdır. Antik dünyanın mitolojik anlatıları, böylece, geçmiş yaşantıyı ve hakikati, modern dünyanın farklı alanlarında yeniden canlandırmaktadır. Mitlerin hafızanın görünüşleri olduğunu belirten Assmann (2011, 37), mit ve tarih arasında artık herhangi bir ayrımın kalmadığını belirtmektedir. Geçmişin sembolize edilmesi konusunu detaylandıran Cohen’e göre (1985, 99), “mitler, meşruiyeti kültürel geçmişle olan ilişkisinden gelen çağdaş eyleme, ‘hakikati’ bahsetmektedir. Bu anlatıyı, geleneğe ve geleneksel bilgiyi örten kutsallığa doğru genişleterek onları bir hareket biçimine dönüştürmektedir. Böylece, mitolojik uzaklık, belirsiz bir çağdaş görüşe büyü katmaktadır. Bu anlamda, bugünün dünyasıyla antik dünya arasındaki tarihsel uzaklık belirsiz ve bulanık değildir, mitolojik hikâyelerle farklı zamanlar arasında ılımlı bir geçişkenlik ve tarihsel bir köprü bulunmaktadır. Lincoln’e göre (1989, 25), geçmişin araçsallaştırılması bağlamında, kabul edilen bir mitin standart anlatısındaki ayrıntılar değiştirilebilir veya yeni yorumlama çizgileri geliştirilebilir. Mit, bu anlamda, tarihsel serüven içerisinde fonksiyonel bir boyut kazanarak, yeniden yorumlanmış ve kullanıma girmiştir.

Modern dünyanın kalbinde yer alan mitler, *logos* karşıtı, rasyonalite dışı, gerçek dışı ve hayali tasarımlar olarak da düşünülmektedir. Sözlü geleneğin ilk aşamasını temsil eden *mitos*’un destansı gelenekle *epos*’a, bilimsel anlamıyla *logos*’a doğru evrilmesi, evrenin yaratılışındaki sorgulamayı farklılaştırır-

ken, *mitos*'un *logos* karşıtlığı üzerinden kurulmasına da yol açmıştır. Bu bağlamda, mitin bilimsel düşünce evreninin anti-tezi olarak yorumlanmasının modern dünyanın bir icadı olup olmadığı sorusu akıllara gelmektedir. Levi-Strauss (2013, 51), bilimsel düşünme vasıtasıyla doğa üzerinde egemenlik kurabildiğimizi, oysa mitin, insana çevreye tahakküm edebileceği maddi gücü vermekte açıkça başarısız olduğunu ifade etmektedir. Mitin felsefi teorilerini ve sosyal bilimlerdeki politik mit tezlerini araştıran Bottici (2007, 21) ise, Antik Yunan kaynaklarında *mitos* ve *logos* arasında bir dikotominin olmadığını, bunun daha çok modern rasyonalizm fikri içerisindeki bir yorumlama olduğunu belirtmektedir.

Mitler, normatif düzenin sürdürülebilirliği noktasında güç mekanizması ve otorite figürleri üzerinden standart bir anlatı sunduğu gibi, insanlık için çizilen sınırları da belirlemektedir. Mitler, neredeyse tamamen jenerik, “arketipsel” kategorilerle ilgilenir, bireyleri (ve ırkları veya insanları) türlere ve rollere indirgeyerek, onları kahraman veya düzenbaz, iyi veya kötü olarak klişeleştirir (Ellwood 1999, 177). İktidar ve otorite temsili olarak hem korkulan hem sevilen kutsal figürler olan Tanrılar sistemiyle ölümlü insanların arasındaki sözleşmeler politik mesajlarıyla hakikatin hikâyede gizli olduğunu detaylandırmaktadır.

Mitolojik Hikâyelerin Tarihsel Bağlamı

Modern toplumlara ayna tutan Yunan mitolojisi, Batı düşünce tarihinin ve insanlık mirasının erken dönem kaynaklarını oluşturan sözlü kültür ürünleri olup, toplumsal ve kültürel hafızanın canlı tutulmasını sağlamaktadır.

Dünyanın oluşumunu ve yeniden yok olmamasını sağlayan kuram, gelenek ve mekanizmaların ortaya çıkışını ve dünyadaki değişim ve düzensizliklerin nasıl engellendiğini anlatan mit, kozmosun sonu gelmez enerjilerini insanın kültürel yaratımına akıtan gizli bir yarıktır. İnsanları büyük bir evrenin bütünlüyci parçası olarak tanımlayan söylenceler [mitler], yaşamın içindeki gizemli ve görkemli her şey için bir ‘huşu’ duygusu verir (Assman 2001, 81-82; Rosenberg 2003, 17; Campbell 2013, 13).

Güç, iktidar, otorite ve tahakküm konularını, kutsal alanlar ve doğa durumuyla ilişkilendiren Yunan mitolojisi, Tanrılar dünyasının merkezde olduğu geniş katmanlı bir anlatı evrenine sahiptir. Zeus’un üstün egemenliğinin güçler sisteminde değişik çağrışımlarla ortaya konulmasını detaylandıran Vernant (1996), ağaç, dağ, yıldırım, yağmur, toprağın derinlikleri gibi doğa temsillerinde yer alan Zeus’un, insani ve toplumsal faaliyetlerde de yer aldı-

ğını belirtmektedir. Yunan mitolojisindeki Tanrılar, bilinmezliklerle dolu bir evrende yaşayan insan için, doğaüstü olaylar ve gerçeklik arasındaki mesafeyi azaltmaktadır. Kutsal figürler olan Tanrılar, yaşamın devingenlik barındıran her anında işlevsel metaforlar tesis ederek ortaya çıkmaktadır. “Yunan tanrıları dünyanın dışında değildir. Kozmosun tamamlayıcı parçalarıdır. Zeus ile Olymposlu tanrılar ne fiziksel evreni, ne canlı canlı varlıkları ne de insanları yaratmıştır. Bu Tanrılar, evrenin çerçevesi, dayanağı olarak var olmayı sürdüren ilksel güçler tarafından yaratılmıştır. Bu güçler Khaos, Gaia, Eros, Nyks, Ouranos, Okeanos’tur” (Vernant 1996, 105).

Büyük bir aileyi oluşturan Yunan Tanrılarının her birinin farklı bir kişilik özelliği taşıdığını aktaran Rosenberg (2003, 29), insan davranışını güdüleyen sevgi, nefret, kıskançlık, gurur gibi duyguların, Tanrılarının davranışlarını da yönlendirdiğini belirtmektedir. Tanrılarının ‘babası’ olan Zeus’un güçler sistemini temsil ettiği Yunan mitolojisi, diğer Tanrılarla mücadeleyi ve rekabeti içerdiği gibi, uyum ve uzlaşmayı da barındıran çift yönlü bir anlam evrenine sahiptir. Söylenceler, yaşam ve ölüm ya da doğa ve kültür gibi birbirine karşıt güçler arasındaki çelişmeleri ortaya koymaktadır (Rosenberg 2003, 26). Yunan mitolojik hikâyeleri, politik alanda mevcut olan gerilimli yapıyı içerisinde taşıyan ve içinde bulunulan döneme göre kutsal gücün tesisi için aracılık eden yorumlamalardır. Tarih öncesi dönemlerin izdüşümü olan mitler, “modern insanın doğayı ve evreni anlama arayışını sürdürürken, korumaya çalıştığı ve mitolojik yaşama duyulan özlemi yansıttığı” (Ağaoğulları 2013, 28) aktarımlardır.

Günümüz siyasi söyleminde mevcut olan dikotomi, mitolojik hikâyelerin arka planında yer almaktadır. Modern siyasi söylemde yerleşik hale gelen üç mitolojik hikâye -Damokles’in Kılıcı, Pandora’nın Kutusu ve Zeytin Dalı- politik alanla temas edecek bir içeriğe sahip olan ve “şimdide ‘geçmişin’ izlerinin arandığı” (Ellwood 1999), “modern insanın zihnindeki mitsel tasavvurun hafıza üzerindeki yansıması” (Assman 2011) olan politik göndermeli metinlerdir. Damokles’in Kılıcı, Dionysius ve Damokles arasındaki iktidar deneyimselliğinin, Pandora’nın Kutusu, Zeus ve Prometheus arasındaki güç mücadelesinin yansımasıdır. Zeytin Dalı ise Athena ve Poseidon arasındaki Atina şehrinin galibi olmak için verilen savaşı detaylandırmaktadır.

Damokles'in Kılıcı⁵ [Demokles'in Kılıcı]

Romalı ünlü hatip ve devlet adamı Marcus Tullius Cicero, Yunan tarihçi Di-odoros Siculus'tan okuduğu Damokles'in Kılıcı hikâyesini, *Tusculum Tartışmaları* (*Tusculan Disputations*) adlı kitabında ele almaktadır. 'On Whether Virtue Alone Be Sufficient For A Happy Life' [Mutlu bir yaşam için tek başına erdem yeterli olup olmadığı üzerine] başlıklı V. Kitapta yer alan hikâye, Syracuse Tiranı Dionysius⁶ ile yardımcısı Damokles arasında geçmektedir. Genç yaşta iktidar koltuğuna oturan Dionysius, sınırsız güce sahip olduğuna ikna olsa bile, bu denli arzuladığı şeyi elde etmeyi başaramamıştır. Dionysius, iyi bir aile, saygın ebeveynler ve Grek dünyasında popüler olduğu üzere, kendisine hayran birçok gencin varlığına rağmen, bunlardan hiçbirine güvenemiyordu (Cicero 2005, 184). Dionysius'un ihtişamlı iktidarının arkasında güvensiz bir ortamın tedirginliğini yansıtan bir hapisane yaşantısı bulunmaktaydı. Dionysius'un yüzündeki mutsuz ifadeyi göremeyen saraydaki yardımcılarında Damokles, iktidarın zevklerle dolu bir deneyim olduğu kanısıyla bu konuma imrendiğini dile getirmiştir:

Dalkavuklarından birisi olan Damokles, Dionysius'un sahip olduğu gücü, gücünün yüceliği ve bolluğunu, kraliyet sarayının ihtişamını överek, hiç kimsenin bu denli mutlu olamayacağını söyler. Dionysius: 'Böylesi bir yaşama eğilimin mi var? Bu hayatı deneyimlemek ve iyi bir talihi tatmak ister misin?' sorusuyla ona karşılık verir (Cicero 2005, 186).

Böylesi bir teklifi geri çevirmeyen Damokles, önyargılarla yarattığı politik bir yaşamın gerçeğini görebilmesi için Kral Dionysius'un tahtını ve tacını alarak iktidarın güzelliklerinden faydalanmaya başlar. Kral tarafından sunulan cazibesi büyük bu teklifle devasa bir ihtişamın hâkimi olan Damokles, başlarda oldukça mutludur. Ancak Dionysius'un planı onun mutluluğunu gölgeleyecektir. Tek bir at kılıyla asılı olan parlak bir kılıcın tavadan indirilmesini emreden Dionysius, bu kılıcı mutlu adamın kafasının üzerine astır-

•••

5 'Sword of Damocles' (Damokles'in Kılıcı) hikâyesi, Türkçe'ye popüler ve yaygın bir kullanım olarak 'Demokles'in Kılıcı' ifadesi olarak yerleşmiştir. Hikâyede adı geçen Demokles kavramının Grekçe karşılığı Δαμοκλής, Latince karşılığı ise Dāmōklēs'tir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0104:entry=damocles-bio-1&highlight=damocles> (Erişim Tarihi: 3.5.2021). Çalışmada Türkçe transkripsiyonu esas alınarak Damokles olan kelime tercih edilecektir ancak haber metinlerindeki ifadeler, asıllarına sadık kalınarak doğrudan aktarılacaktır.

6 Dionysius the Younger veya II. Dionysius olarak da bilinen Dionysius, MÖ IV. yüzyılda Sicilya Adasının Syracuse şehrinde yönetime geçen bir Tiran'dır.

mıştır (Cicero 2005, 186). Böylece, Dionysius, varlıklı ve kudretli bir yaşamın bedelsiz olamayacağını göstermiştir. Damokles, hayranlık duyduğu bir yaşantının gizli tehlikelerini deneyimledikten sonra mutlu olamamıştır. Tiran'a özgür kılınması için yalvaran Damokles (Cicero 2005, 186), endişe ve korku dolu bir gücün mutluluk getiremeyeceğini deneyimledikten sonra azat edilmiştir.

Hikâye; iktidarın, bir güç yansıması içinde korunaklı bir yaşama sahip olduğu algısına aldanmamak gerektiğini, aksine güvencesiz ve kırılgan bir kadere sahip olduğu hissi ve sorumluluğu taşıdığını anlatmaktadır. Barthes (1991, 108), bir meydan okumayı belirtmek için getirilen okun aynı zamanda bir tür konuşma olduğunu belirtirken, mitsel sembollerin tek yönlü düşünülmemesi gerektiğini hatırlatmaktadır. Barthes'ın yorumu, mitsel sembollerini söylem alanına taşınması açısından hikâyedeki güçlü anlatının arka planına yoğunlaşmaktadır. Bu hikâyede geçen *kılıç*, hem görünür bir tehdidi hem de öngörülemez anlamları taşımaktadır. Shakespeare'in "*Taç giyen baş huzursuz yatar*" (2010, 196) sözüyle de dile gelen benzer tema İngiliz diline de bir deyim olarak yerleşmiştir.

Pandora'nın Kutusu

Tüm yeteneklere sahip ilk dişi olarak yaratılan Pandora, kötülüğün cinsiyetlendirilmesinin tarihsel kökeninde yer alan bir hikâyenin öznesidir. Hesiodos'un *İşler ve Günler* eserinin içerisinde geçen hikâyeci anlatımın büyüünün yanında içinde bilgeliği ve insanın yaşamına dair hayatın anlamlarını da taşıyan Pandora'nın Kutusu, M.Ö. VII. yüzyıla ait bir mittir (Vernant 2011, 5). Hikâye, Zeus ve Prometheus arasında yaşanan iktidar mücadelesinde, Prometheus tarafından cennetten gelen ateşin çalınmasıyla öfkelenen Zeus'un, Hephaistos'a tanrılar tarafından korkunç güçlere sahip, kilden güzel bir kadın yaratmasını emretmesiyle başlamaktadır. Pandora'ya, Athena tarafından yaşam, Graces ve Peitho'dan mücevherler, Horae'den çiçekler, Aphrodite'den güzellik ve Hermes'den ihanet bahşedilmiştir.

Klasik Yunan mitolojisinin Havva'sı kabul edilen Pandora⁷ (*pan*: tüm, *dora*: hediyeler) hediye ve felaket olarak insanlara sunulması için Tanrı tarafından gönderilmiştir (Dixon-Kennedy 1998, 236; Hard 2004, 95). Prometheus'a karşı zafer kazanmak ve insanları cezalandırmak isteyen Zeus, Pandora'yı

•••

7 Pandora ve Havva arasında kurulan analogide, Haynes, Adem ve Havva'nın gelecekteki kadın ve erkek neslinin yaratıcısı olduğunu, Pandora'nun ise yalnızca kadınların öncülü olabileceğini aktarmaktadır. Bu konuda detaylı bilgi için bkz: Haynes 2020, 15.

kapalı tutması tembihle bütün acıların, kötülüklerin, felaketlerin ve üzüntülerin içinde bulunduğu bir küple birlikte yeryüzüne, Prometheus'un kardeşi Epimetheus'a eş olarak göndermiştir (Necatigil 2011, 118-119). Epimetheus, kardeşi Prometheus'un Zeus'tan gelen hiçbir armağanı kabul etmemesi tembihine yenik düşerek, Pandora'nın güzelliğinin büyümesine kapılarak onu kabul etmiştir (Agizza 2001, 154-155). Epimetheus'un Tanrı Zeus'a karşı bu hareketi, insanlığın cezalandırılmasının önünü açmıştır:

Eskiden insanoğulları bu dünyada
dertlerden, kaygılardan uzak yaşarlardı,
bilmezlerdi ölüm getiren hastalıkları.
Pandora açınca kutunun kapağını,
dağıttı insanlara acıları, dertleri (Hesiodos 1977, 145-146)

Pandora, kutunun kapağını açtıktan sonra, şimşek hızıyla yeryüzüne bir sürü felaket yayılmıştır. Kendisi de görüntüsüyle gerçeği değiştirip maskeleyen iki yönlü bir varlık, bir gizli in, bir tuzak (Schwab 1946, 31; Vernant 1996, 165) olarak tasvir edilmiştir. Dünyada var olmayan felaketleri, üzüntüleri, acıları dünyaya yayan Pandora, insanın içerisindeki merakın ve otoriteye karşı gelmenin de bir prototopi olmuştur. Dünyaya yayılan musibetlerin bir formu yoktur ve öngörülebilir somut olgular olmamasına rağmen her yerde olabileceği düşünülen korkuyu, endişeyi, üzüntüyü yaratmıştır (Vernant 2011, 44). Tüm olumsuzluklara rağmen, küpün derinlerinde 'umut' halen saklıdır:

Bir tek Umut kaldı dışarı çıkmadık
kapağı açılan dert kutusundan.
umut tam çıkacakken Pandora kapamıştı kapağı,
böyle istemişti bulutları devşiren Zeus (Hesiodos 1977, 146).

Platon'a göre bir bekleyiş tavrı olan ve Yunanlıların *elpis* adını verdiği umut, insanların acılarını hafifletmesini sağlamış ve insanlar için kötülüklerle karşı tahammül edilebilmesinin ve direnç gösterilebilmesinin kaynağı olmuştur. Eskiden tanrılarla beraber hiçbir kaygının olmadığı; sonsuz bolluk ve rahatlık içinde yaşayan insanlar artık dualar, törenler, kutsal heykeller, dinler yoluyla tanrılarla bağ kurmaya başlamıştır (Vernant 2011, 50-56). Pandora ile ilgili diğer hikâye ise, tüm talihsizliğin kaynağının Pandora'nın kötü doğasından değil, merakından kaynaklandığına (Hamilton 2012, 70) yöneliktir. İktidarın bütünüleşik bir temsili olan Zeus'un koyduğu kurallara karşı gelmek, cezalandırılmayla karşılık bulmakta ve içinde umutla beraber kötülükleri de taşıyan bir kutu metaforu üzerinden cisimleşmektedir. Hikâye, Tanrı Zeus'un

yasakladığı bir eylemi cezalandırmasının somut bir karşılığı olarak da okunabilir. Aynı zamanda, cinsiyetlendirilmiş retorik düzenin temsili⁸ olan hikâye, kötülükleri evrene yayan ve umudu kutuda saklayan anlam tabakasını da içermektedir.

Zeytin Dalı

Kutsal kitaplara, mitolojiye, toplumsal, kültürel ve politik anlatılara konu olan zeytin, insanlık tarihinin kadim bir sembolü olarak doğayla bireyin beraberliğini, üretimi, yaşamı ve ışığı temsil etmektedir. Zeytinin mitolojik bir anlatı olmasının arkasında Yunan mitolojisinde geçen bir hikâye bulunmaktadır. Hikâyede geçen Zeus'un kızı Athena, Hesiodos'un 'Tanrıların Doğuşu' adlı eserinde şöyle tanımlanmaktadır:

Ve Zeus çıkardı bir gün kendi kafasından
Çakır gözlü yaman Athena'yı, o: dünyayı birbirine katan tanrıçayı,
O hiç yorulmadan orduları yöneten,
O cenk ve savaş bağışmalarından hoşlanan,
Yüceler yücesi sayılan tanrıçayı (Hesiodos 1977, 136).

Tanrıça Athena, savaşçı yönünü aklıyla dizginleyebilen bir figür olarak, hikâyenin taraflarından birisi olarak karşımıza çıkar. Toprağı sarsan, uğultulu tanrı Poseidon (Hesiodos 1977, 119) ise onun rakibi olarak belirir. Poseidon ve Pallas Athena'nın Atina şehrinin koruyucu yetkisini kazanmak için mücadeleye girmeleriyle başlayan yarışma, barış simgesi olarak tanımlanan zeytin dalının bir sembol olarak canlanmasını içermektedir. Krallıklara karşı hükmetme hırsı olan açgözlü Poseidon, üç dişli mızrağını Atina'daki akropolise fırlatarak, deniz suyunun fışkırdığı bir alan yaratmıştır. Athena ise bu pınarın yanına ilk zeytin ağacını dikerek daha nazik bir şekilde egemenlik iddiasında bulunmuştur (Graves 2017, 64).

Varro üzerinden hikâyeyi detaylandıran Augustinus (2008, 94) şu satırları kaleme almıştır: "Öyle görünüyor ki, daha önce var olmayan bir zeytin ağacı ve başka bir noktada, fışkıran gür bir su akıntısı ansızın ortaya çıktı. Kâhin, zeytin ağacının Minerva'yı [Athena'nın Roma mitolojisindeki adı], suyun ise Neptün'ü [Poseidon'un Roma mitolojisindeki adı] temsil ettiğini belirtti".

•••

8 Sissa, dünyanın "yanlışlıkla" cinsiyetlendirilmesinden bahsederken, *Hesiodos'un Theogonia'sında kalon kakon'un ve İşler ve Günler'de Pandora'nun uğursuz bir güzellik üretimi üzerinden yaratılan mitlerden bahsetmektedir. Özellikle Pandora'nın Kutusu, kötülüğün cinsiyetlendirilmesindeki metaforik anlamı temsil etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Sissa, 2009, 113-114.*

Tanrıların Poseidon'u, Tanrıçaların ise Athena'yı oyladığı ilahi mahkemenin sonucunda iktidar mücadelesini bir oy fazlasıyla Athena kazanmıştır. Zeus, şehir için daha faydalı ve güzel bir hediye sunan Athena'yı şehrin Tanrıçası olmaya layık görmüştür. Ancak Neptün [Poseidon], bir sele neden olabilecek her türlü suyu Atina toprakları üzerine göndererek (Augustinus 2008, 94) öfkesini göstermiştir. Deniz tanrısının Atina'yı sahiplenme iddiası, mitolojik hikâyedeki arka planı, cinsiyet yüklü bir çatışmayı ve yönetsel bir arzuyu içermektedir. Athena'nın bu mücadelesi, zeytinin sembolik göstergesini yarattığı gibi, Atina şehri ve insanlık için yararlı bir seçimin sonucu olarak da değerlendirilebilir. Mücadelenin kazananı Athena'nın zeytin ağacı Akropolis'e dikilir ve koruyucusu olduğu şehre adı verilir. Athena, zeytin ağacından bir dal kırıp Poseidon'a vererek, barışın sağlanmasında ve zeytin dalının günümüze kadar uzanan barış sembolü olmasında etkili olmuştur. Olimpiyatlarda oyunları kazanan sporculara sunulan yabancı zeytinden çelenk de sporun ve barışın beraberliğine yapılan vurgudan kaynaklanmaktadır.

Modern *Polis*'te Mitolojik Söylemin Akışkanlığı

Mitolojik hikâyeler, evrensel mesajlar veren, çeşitli tasarımlarla dilin ve söylemin inşasına dayanan, sözün tarihsel geçişkenliğine ve hikâyenin aktarımına dayanan metinlerdir. Modern dünyanın ve politikanın özündeki dinamizmi temsil eden ve tarihin donmuş bir anına referans vermekten ziyade, akışkan olma özelliğiyle tarih içerisinde hareketliliğe atıf yapan mitoloji, ortak geçmişi ve kurucu anlatıları söz üzerinden inşa eden modern bir forma bürünmüştür. Mitosun izleri, özel sembollerle ve belirli formlarla söylemin kurumsallaştığı siyasal eylemde ve sözün mekânsallık bağlamında mevcuttur. *Logos*'un suretleri etrafında demokrasi fikriyle şekillenen Yunan politik düşüncesi, *mythos*'ta konuşmacıyı sözlerinden ötürü sorumlu tutmaz. Bunun yerine, mitin dili, 'Bu benim hikâyem değil, başka yerde duydum' şeklindeki Yunan yorumunda beliren inanca dayalıdır (Sennett 1996, 81-82). Antik dünyanın gizemli yönünü temsil eden *mythos*, dil ile hakikat arasındaki ilişkiyi her ne kadar müphem kılrsa da konuşmacının formüle ettiği sözleri içermektedir. Çünkü *mythos*lar bir anlatının politik ve toplumsal yönlerini de kapsamaktadır; bu haliyle de konuşmacı politik arenada bir aktör konumundadır.

Batı siyasal düşüncesi, Antik Yunan siyasetinin özgün kavramlarından birisi olan *polis*'in incelenmesiyle başlamaktadır. Siyasal olma deneyiminin vücut bulduğu bir mekân olan *polis*, birçok özelliğinin dışında fikir üretme ve söz söylemenin de alanıdır. Aynı dili konuşan vatandaşların devletleri tarafından çevrili olan *polis*, ekonomik ayrıcalıklarda rekabet halinde ve diğer

şehir devletleriyle savaş halinde olan yapılarıdır (Scruton 2007, 529). *Polis*'te söz söyleme imkânına sahip olan insan, Aristoteles'e göre, politik bir edimin ve söylemin inşacıları olan siyasal bir hayvandır (*zoon politikon*). Aristoteles, bir politikayı doğal bir organizma, ahlaki ve felsefi bir aktivite olarak praksis ile teorinin ideal bir kombinasyonu olarak tanımlamıştır (Cartledge 2009, 14). Yunan siyasi oluşumunda siyasallığın vücut bulduğu, özgürlük ve istikrarın temsili olan kamusal alan (*polis*) özel alanın (*oikos*) karşıtı olarak tasvir edilmekteydi. Habermas'a göre (1989, 3), *bios politikos*'un pazar meydanında (agora) cereyan etmesi, özel olarak yalnızca bu konumda belirlediği anlamına gelmez. Kamusal alan, mahkeme ve müzakereye oluşabileceği gibi, tartışmada (*lexis*), atletizm oyunlarındaki yarışmada veya savaşta ortak eylemde de (*praxis*) gerçekleşebilir. Kamusal alanın politik eyleminde bulunan bireyler ise, bu hakka sahip olan özgür vatandaş kategorisine giren erkeklerdir. Politik edimin siyasal alanla bütünleştirilmesi süreci Eski Yunan'ın politik düzenine nostaljik bir özlem duyan Hannah Arendt'in çalışmalarında da mevcuttur. *Vita activa* terimiyle, üç temel insan faaliyetinden, emek, iş ve eylemden bahseden Arendt (1998), insanlık durumunun tüm yönlerini siyasetle ilişkilendirmektedir. Toplumsalın yükselişine karşı politikaya yeniden değer kazandırmak açısından modern önyargılar ve varsayımlardan kurtulmak için gözünü eski Yunan'a çeviren Arendt'in eski Yunan *polis*'ini yüceltmesi, politikayı yeniden erdem temeline oturtmasına ve en yüksek uğraş olarak itibarını iade etmesine olanak sağlamaktadır (Berktaş 2012, 60). Arendt'in politik imaları, politikayı güç, zorbalık, tahakküm ilişkisi ve çıkar ilişkileriyle örölü anlayıştan uzak, trabsansız düşünmenin mümkün olduğu çoğulcu bir demokrasi ve politika imkânını taşımaktadır. Antik Yunan şehir devletinin ortaklık ve müzakere alanı, sınırlı bir çerçeveye sahip olsa da siyasal edimin ve siyasal sözün mutlak hale geldiği bir uzlaşım manzarası sunmaktadır.

Kolektif bir varoluş bilincinin yansıması olan kent, siyasal merkezi olan *agora* ile yurttaşlık ve söz arasında ilişkinin kurulduğu devinimsel bir mekândır. Ruby'e göre (2014, 29) *söz*, siyasal fonksiyonuyla beraber, bir tasarıyı dile getirir, eleştiri yapar, birini kınar, birisinin yetkesini pekiştirir, söylentiler doğurur veya manipölasyonlara çanak tutar. Ayrıca doğru ile doğru olmayanı açığa çıkarabilen hakiki bir *logos*'tur veya laf kalabalığı yapan bir ağızdır (*phônê*). Sözün işlevselliği *mythos*ların oluşturulmasında etkili olurken, yurttaşı siyasal içerikli *mythos*'la da bağlantılandırmıştır. Modern dünyanın egemenleri *polis*'te *söz*'ü farklı veçhelerde kullanarak, bir söylem sanatına ve sürecine dönüştürerek, ona akışkan bir kimlik kazandırmaktadır. Latince *discursus* kelimesinden gelen söylem (*discourse*), iktidar, ideoloji, güç ve tahakküm ilişkilerini ve cinsiyetçi normları açığa çıkarmada etkili olan, farklı

dokudaki ilişkileri birbirleriyle ilintilendiren bir kavramdır. Söylem, modern dünyanın farklı alanlarındaki kuramsallaşan söz dizinini temsil ederken, politik görünümüyle de yeniden düzenlenen bir dilsel mekanizmadır. Modern hayatın informal düzleminde, medyada ve diğer sosyal bilimlerde alanında artan şekilde popüler kullanıma giren söylem, yalnızca belirli politik düşünür veya politikacıların dili kullanımına değil, onların üretmiş olduğu fikirler veya felsefeler de gönderme yapmaktadır (Van Dijk 1997, 2). Böylece söylem, hem dilin teknik icrası, hem de zihinsel işlev boyutuyla dikkat çekmektedir. Söylem ve iktidarın düzenleme ve disipline etme gücüne sahip olduğunu belirten Foucault (1987), söylemin ideolojik işlevselliğine vurgu yaparak, iktidar söyleminin çoğullaştırılması pratiğini hatırlatmaktadır.

Hem Antik dünyanın hem de modern politik düzenin siyasal deneyiminin en önemli bileşenlerinden olan söz, söylemsel bir formüle dönüştükten sonra yeni bir ruha bürünmektedir. Söylemin inşa edilerek yeni bir görünüme eriştiği politik örüntülerden birisi de modern *polis*'te kullanım halinde olan mitolojik anlatılardır. İlişkisel ve fenomenolojik yaklaşımıyla Bottici, mitin içeriksel ve yapısal boyutundan ziyade, gerçek yaşam boyutuna odaklanarak, mit üzerine çalışma (*work on myth: Arbeit am Mythos*) yöntemini geliştirmiştir. Bottici'ye göre (2007, 100-103), politik mitler, ideoloji ve ütopyalarla çakışan ancak bunlardan ayrı tutulmaları gereken, modern politik yaşamın normal bir bileşenidir. Mitsel anlatılar böylece modern siyasi söylemin çoğulcu alanında kullanım biçimi farklılaşan kelime, sözcük, cümle veya sembolleştirmeler yoluyla dile yerleşmektedir. "Dolayımlanmış politik söylem düzeni" (*the order of mediatized political discourse*) ile Fairclough, söylemin üretimi, dağıtımı ve alımı gibi diğer alanlarına yoğunlaşmaktadır. *Dolayımlanmış politik söylem*deki büyük zıtlık, siyaset alanından kaynaklanan profesyonel siyasi söylemler ve sıradan deneyime dayanan yaşam dünyası söylemleri arasındadır (Fairclough 1995, 187). Söylem, politik ve gündelik yaşam ikiliği üzerinden kompleks bir yapı olmakla birlikte, mitolojik nüveleriyle ideoloji ve ütopya arka planını da barındırmaktadır.

Mitolojik öğelerin söylemsel inşasında söylemsel-mitolojik yaklaşım (*discourse mythological approach: DMA*) yöntemiyle, söylem, mitoloji ve ideoloji arasında köprü kuran Kelsey (2015, 5-32) ise, mitolojik hikâyelerin günümüz siyasi gündemindeki söylem pratiğine eğilmekte ve kelime, ifade ve metinlerin, içinde yaşadığımız sosyal koşulları nasıl yansıttığıyla ilgilenmektedir. Mitolojik ilişkisellik, sözler kadar, söylem ve anlatıya da kodlanarak aktarılmaktadır. Her türlü içeriği ele alan ve mecazi araçlarla işleyen mit, sonunda kendisini bir anlatı olarak sunmaktadır. Mit, aktörlerin toplumu inşa edebile-

cekleri temelde önemli bilgilerin aktarıldığı bir kodlama aracıdır ve toplumun aktif olarak inşa edildiği duyguları uyandıran söylemsel bir eylemdir (Bottici 2007, 114; Lincoln 1989, 25). Mitlerin, derine inme ve karmaşıklık pahasına anlamları sürekli olarak açıklığa kavuşturup, bozduğunu ve düzelttiğini ifade eden Kelsey (2015, 7), mitin, karmaşıklığı bastırıldığını vurgulamaktadır.

Mitler, sahip olduğu birçok özellikle psikolojik, manevi, duygusal ve kolektif bir etkileşimin ürünü olarak, toplumsalın keşişim noktasında yer almaktadır. Antik dünyanın korkularından daha katmanlı, çok yönlü ve kaotik bir korku ve gerilim evreninde yaşayan modern *polis*'in politik aktörleri farklı amaçlarla mitolojik söylemleri kullanırken, ideolojik kurulumu da gerçekleştirmektedir. Söylemsel bir manevrayla gerçeği yeniden anlamlandırma aracı olan mitler, farklı evrelerde, iktidar ilişkilerinin yapısına uygun şekilde kurgulanmaktadır. Mobilize bir yapıya sahip olan mitolojik hikâyelerin anlam tabakası politik söylemde aktörlerce yeniden inşa edilirken, egemen sınıfın kamuoyu önünde baskın ve yerleşik bir mesaj vermesine de yol açmaktadır.

Politik Aktörlerin Mitolojik Söylem Ajandası

Bu bölümde, Antik Yunan'daki mitolojik hikâye ve sembollerin günümüz modern politikasına ve kamusal alanına aktarımının detaylarına yoğunlaşmak için Damokles'in Kılıcı (DK), Pandora'nın Kutusu (PK) ve Zeytin Dalı (ZD)⁹ mitolojik hikâyeleri üzerinden bir analiz gerçekleştirilecektir. Tarihsel bağlam açısından mitolojik ilişkiselliği barındıran bu hikâyeler, söylem ve ideoloji içerisinde yeniden üretilmektedir. Hikâyeleri detaylandırılmak için 2016-2020 tarihleri arasında çeşitli politik aktörlerin söylemlerinde kullandığı haber örnekleri seçilmiştir. Araştırma birimi olarak tercih edilen altışar politik söylem örneği, üç farklı hikâyenin alt kümesi altında analiz edilmiştir. Elde edilen veriler, yayın politikası noktasında farklılaşan ulusal (Anadolu Ajansı, Cumhuriyet, Dünya.com, Gazete yolculuk, Gerçek Gündem, Hürriyet, Milli Gazete, Milliyet, Sabah, T24) ve uluslararası (Amerika'nın Sesi, Euronews, Sputnik) medya kuruluşlarının internet ortamından edinilmiştir. Böylelikle, politik aktörlerin çeşitliliğini barındıran farklı söylem örneklerine erişilmeye çalışılmıştır.

Tablo 1'de yer alan mitolojik hikâye ve sembollerle inşa edilen siyasi söylemlerin içerdiği temalar, sınıflandırılarak kodlanmıştır. Siyasi söylemlerin sınırlandırılması, söylemin incelenmesinde uygulanabilir bir yol sunmakta ve söylemsel alana derinlemesine bir bakış sağlamaktadır. Mitolojik hikâye

•••

9 Çalışma içerisinde mitolojik hikâyelerden Demokles'in kılıcı, *DK*; Pandora'nın kutusu, *PK* ve Zeytin dalı, *ZD* olarak kodlanacaktır.

kullanımları, kamusal alanda politik aktörlerin siyasi söylemlerine sembolleşen mitsel söz öbekleri aracılığıyla yerleşerek, mitolojik-politik söylemi oluşturmaktadır. Makalede bu anlatılar, mitolojik sembollerin siyasi söylemdeki yeri, mitolojik sembolün hakikatle olan ilişkisi ve kazandığı yan anlamlar üzerinden irdelenmektedir. Söylem yapıları, iktidar mücadelesinin yansıması olarak, hegemonyanın kurulması sürecinde, ideolojik belirleme anlamında ve hiyerarşik gücün inşası şeklinde kategorize edilmektedir. Politik söylemi üreten ve politik seslerin kombinasyonunu teşkil eden aktörler, iktidar partisi, ana muhalefet partisi ve diğer partiler, uluslararası kuruluşlar, ülke temsilcilikleri ve sivil toplum temsilci(lik)leri gibi farklı bileşenlerden oluşmaktadır.

Tablo 1: Mitolojik hikâyeler ve sembollerle inşa edilen siyasi söylem örneklerinin temaları ve sayıları

	Mitolojik hikâye	Siyasi söylemdeki baskın temalar	Temalardaki toplam örnek sayısı
1	Damokles'in kılıcı (DK)	Karar vericilerin, kurumların ve kişilerin üzerindeki baskı ve yönlendirme mekanizmasının tasviri (D ₂ , D ₃ , D ₄ , D ₅) Dış politikada, bir ülkenin diğer ülkeye karşı yaptırım gücünü barındıran, taraflardan biri için koz, diğeri için tehdit olabilen politikaları canlı tutan anlatım (D ₁ , D ₆)	6 (D ₁ , D ₂ , D ₃ , D ₄ , D ₅ , D ₆)
2	Pandora'nın kutusu (PK)	Kötü, olumsuz sonuçları olabilecek bir politikanın taşıdığı tehlikeler bütününe işaret eden uyarılar bütünü (P ₁ , P ₄ , P ₆) Politikaya konu olan senaryoların, komplo teorilerinin ve öngörülerin ortaya konulmasında ülkeler ya da siyasi aktörler arasında restleşmenin ve saklı bir tehdidi sunmanın aracı olan anlatım (P ₂ , P ₃ , P ₅)	6 (P ₁ , P ₂ , P ₃ , P ₄ , P ₅ , P ₆)
3	Zeytin dalı (ZD)	Dış politikada sorunların çözümü için atılan adımda, ülkeler arasında barışçıl bir politika teklifi sunulması (Z ₁ , Z ₂) Dış politikanın sorgulanmasıyla barışçıl tavrın dönüşümü (Z ₃ , Z ₅ , Z ₆) İç politikadaki sorunların aşılmasında çözüm yöntemi sunulması (Z ₄)	6 (Z ₁ , Z ₂ , Z ₃ , Z ₄ , Z ₅ , Z ₆)

Damokles'in kılıcı (*DK*) hikâyesi, siyasi söylemlerde çok sık kullanılan bir söz öbeği olarak iki temel anlama sahiptir ve mitsel hakikatin yan anlam ilişkisiyle bağ kurduğu bir söylem inşasıdır. İlk anlam grubunda yer alan D_3 , D_4 ve D_5 'teki siyasi söylemler, iç politikada daha çok muhalefet partisi¹⁰ tarafından karar vericilerin, kurumların ve kişilerin üzerindeki baskı ve yönlendirme mekanizmasını tasvir etmek için kullanılmaktadır. İstisna olarak, D_2 'de aynı anlamla iktidarın söylem ürettiği görülmektedir. Bu kategorideki siyasi söylem örnekleri şunlardır:

D_2 : Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin 1961 ve 1982 darbe anayasalarıyla daraltılan siyasi alanı da genişlettiğini dile getiren Erdoğan, şunları kaydetti: Siyasetin üzerinde yıllardır Demokles'in kılıcı gibi duran yapılar kendi görev alanlarına çekilmiştir. Milletimizin beklentilerine maziden atıye giden tarihi yürüyüşüne en uygun yönetim modelini ülkemize kazandırdığımıza inanıyoruz. CHP'nin yeni sistemden hazımsızlık duymasının nedeni, sistemin getirdiği işte bu büyük demokratik dönüşümdür (Erdoğan 2019b).

D_3 : CHP Genel Başkan Yardımcısı Onursal Adıgüzel, parti genel merkezinde düzenlediği basın toplantısıyla, iktidarın sosyal medyaya ilişkin düzenlemeleri içeren kanun teklifine yönelik değerlendirmelerde bulundu. Adıgüzel, CHP olarak, siz bu işi katılımcı yapmadığınız için, siz bu işe sosyal medya kullanıcılarını katmadığınız için, siz bu işe gençleri katmadığınız için, siz buna muhalefeti katmadığınız için karşı çıkıyoruz. Bu yasa teklifi, sadece Demokles'in kılıcı gibi vatandaşın üzerinde sallanacak. Kapsayıcı, çoğulcu, herkesin fikrini alan, aylarca çalışılmış; özellikle ifade özgürlükleri, internet erişimi, haber alma özgürlüğünün düzgün kurulduğu bir yasa olursa muhalefet olarak elimizi taşın altına koyarız (Adıgüzel 2020).

D_4 : Ordu milletvekili Cemal Enginyurt, "Tarım Bakanı hafta sonu Ordu'da, fındık rekoltesini 665 bin ton olarak açıkladı. Ama rekolte bunun çok altında. Ben Ordu'nun çocuğuyum. Milletvekili olduğum için bu gerçeği görmezden gelemem. Bir de üstüne, "İsrar etmeyin istediğiniz fiyattan Avrupalılar fındığı almaz" diyor. Bu yıllardır fındık üreticisinin tepesinde sallanan Demokles'in kılıcı. Bunu kabul etmem, edemem (Enginyurt 2020).

D_5 : Muharrem İnce, dokunulmazlıkları 2016 yılında kaldırılan ve yeniden seçilen 60 milletvekili olduğunu belirterek "Şu anda 60 milletvekilinin üzerinde Demokles'in kılıcı sallanıyor" ifadelerini kullandı (İnce 2020).

•••

10 Ana muhalefet partisi, siyasi otoritenin meşruluğunu sorgulamak, demokratik düzeni tartışılır kılmak ve yozlaşmış/bozulmuş bir politik anlayışla itham ettiği iktidar partisine karşı gelmek amacıyla, *DK* mitolojik hikâyesini direniş noktası olarak işlevselleştirmektedir.

Kamusal alanda politik söylemin inşa sürecinde iktidar ve ana muhalefet partisi, demokratik değerlerin aşınması, özgürlüklerin tehdit altında olması, siyasi kültürün baskıyla şekillenmesi, hakikatin gizlenmesi gibi siyasi sorunlar üzerinden söylemsel bir mücadele alanında rekabet halindedir. Analiz edilen söylemlerde, Damokles'in başında sallanan kılıç, karar vericinin kararlarının konumunu bahşedenlerin baskısı ve yönlendirmesiyle alındığının tahayyül edilmesini sağlamaktadır. DK, demokratik olmayan politikaları pratikte sürdürülebilir kılmanın bir aracı olarak, karar mekanizmasındaki politikacıların bireyin ve toplumun faydasına karşı konumlandırıldığını bir tehdit algısı üzerinden cisimleştirmektedir. Mitolojik sembolün hikâyesinde ise *kılıç*, idarecinin erdemli ve siyasetin ilkelerine göre davranmasının sorumluluğunu her an hatırlatmaktadır. *Kılıç*, makamın ihtişamının aldatici olduğunu ve idareci olmanın zorluğunu anlatan bir simgedir. Politik söylemlerde, yönetici ya da iktidar olmanın zorluğundan ve göreve layık olmanın sorumluluğunu taşıyan anlam boyutundan ziyade 'kılıcın' oluşturduğu riziko üzerinden anlam inşa edilmektedir.

Dış politikanın odağında gelişen DK'nin anlam boyutu ise, bir ülkenin diğer ülkeye karşı yaptırım gücünü barındıran, taraflardan biri için koz, diğeri için tehdit olabilen politikaların uzun tarihsel süreçlerle canlı tutulmasında etkili olan anlamı taşıyan, negatif dışsallığın simgesi olmasıyla ortaya çıkmaktadır:

D₁: Türkiye'nin milli güvenlik hassasiyetlerinin, herhangi bir vehme veya örtülü başka bir amaca değil, tamamen olgulara dayalı olduğunu ifade eden Cumhurbaşkanı Erdoğan, şöyle devam etti: Batı ittifakı ile kurduğumuz siyasi ve askeri paktlara rağmen, en büyük tehditleri yine onlardan gördüğümüz bir gerçektir. Bu siyasidir, bu ekonomiktir, bu kültürelidir, her anlamda... Soğuk Savaş döneminde uzunca bir süre Sovyetler Birliği'ne karşı ileri garnizonluk yapmış olmamız dahi, bizi bu tehditlerden korumaya yetmemiştir. Yunanistan ve daha sonra Güney Kıbrıs Rum Kesimi, başımızda Demokles'in Kılıcı gibi hep sallandırılmıştır (Erdoğan 2019a).

D₆: ABD Temsilciler Meclisi'nin Türkiye'nin Suriye'nin kuzeydoğusuna yönelik operasyonuna ilişkin Türkiye'ye bazı yaptırımlar getirilmesini öngören yasa tasarısını kabul edilmesinin zamanlamasının ilginç olduğunu belirten Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, yıllardır böyle bir karar tasarısının ABD'de, Temsilciler Meclisi ya da Senato tarafından hiç kabul edilmediğine dikkati çeken Mevlüt Çavuşoğlu, AK Parti iktidarları döneminde de daha önce böyle bir şeyin olmadığını, bunun hep Demokles'in kılıcı gibi tutulduğunu söyledi (Çavuşoğlu 2019).

Daha çok ana muhalefet söylemi içerisinde yer alan DK'nin mitolojik hikâyesinde Syrakusa Kralı Dionysius, Damokles'e iktidarını deneyimleme imkânı ve koltuğunda oturma fırsatı vererek ona bir tür paye vermiştir. Dionysius, siyasi sorumluluğun ağırlığı ve önemiyle yüzleştikten sonra, ihtiyatlı bir politik lider öngörüsüyle kendisine ait olan makamı ve gücü hiyerarşik olarak kendisinden alt seviyedeki birisine devrederek siyasetini meşrulaştırma yoluna başvurmuştur. Dionysius'un bu davranışının politik bir erdemi temsil edip etmediği sorgulaması bir yana, gündelik kullanımda bu deneyimselliğin gözden kaçırıldığı veya bilinçli olarak kullanılmadığı belirtilebilir.

Hâkimiyet mücadelesinin sonucunda ortaya çıkan yaşamsal düzenin doğuş öyküsünü aktaran Pandora'nın Kutusu (PK) hikâyesi, öfke, acı, kötülük, hüznün, korku ve umut gibi duygusal ifadeleri taşımaktadır. Hikâyedeki ilk anlam, kötü, olumsuz sonuçları olabilecek bir politikanın taşıdığı tehlikeler bütününe işaret eden ve söz konusu politikanın sonuçları bağlamında ortaya çıkabilecek kötü varsayımları vurgulayan siyasi söylemlerde ortaya çıkmaktadır. Bu tür siyasi söylem örnekleri şunlardır:

P₁. Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, ABD'li yetkililerin iPhone'ların şifresinin kırılması konusunda Apple'a baskı yapmasına karşı çıktı. BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri Zeyd Raad el Hüseyin, konuya ilişkin yaptığı açıklamada, "ABD'li yetkililer, Pandora'nın kutusunu açma riskiyle karşı karşıya ve bu durum milyonlarca insanın hem fiziksel hem finansal güvenliğini tehlikeye atabilir (BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği 2016).

P₄. 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, 2003 yılında başbakanlığı döneminde ABD'nin Irak müdahalesi öncesinde ABD yönetimine "Pandora'nın kutusunu açmayın. Bir kere açılırsa bir daha kolay kolay kapanmayabilir. Açtığınız takdirde Irak'ta savaş başlar, bu ülke altüst olur ve yerine yeni bir şey oturtmak mümkün olmayabilir" uyarısında bulunduğunu söyledi (Gül 2020).

P₆. İran Sağlık Bakanlığı Halkla İlişkiler Sorumlusu Kiyanus Cihanpur da Rus aşısıyla ilgili yaptığı değerlendirmede, "Klinik araştırma aşamalarını doğru şekilde tamamlamayan aşının kullanılması Pandora'nın kutusuna benzer, potansiyel olarak çok tehlikeli" ifadelerini kullandı (İran Sağlık Bakanlığı 2020).

P₁, P₄ ve P₆'daki siyasi söylemler, siyasi aktörlerin, söz konusu politikaları değerlendirirken nesnel koşullara, yapısal nedenlere veya tecrübelerine dayanan varsayımlardan hareket ederek PK ile temsil edilen doğabilecek tehlike ve risklerin varlığına işaret etmektedir. Bu yönüyle varsayımlar, bir öngörü niteliğiyle dikkate alınması gereken tespitleri barındırmakta ve siyasi aktörler

arasındaki uyarı ve önlem mekanizmasını sağlayan bir dinamik olarak söylemin anlamını mitsel hakikate bağlamaktadır. PK söylemindeki ikinci anlam, siyasete konu olan senaryolar, komplo teorileri ve öngörülerin ortaya konulmasında ülkelerin kurumsal olarak veya siyasi aktörler arasındaki restleşmenin ve birbirlerine saklı bir tehdit sunmanın aracı olduğu temsildir. Bu siyasi söylem örnekleri şu şekildedir:

P₂. Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın, ABD’de Temsilciler Meclisi’nden geçen 11 Eylül Yasası’yla ilgili olarak “Suudi Arabistan’a dava açabilirler. Bu Pandora’nın kutusunu açmak demek” dedi. Kalın: “Devlet hukukunu ihlal demektir bu. Suçun şahsiliği esastır ve o vatandaşa dava açarsınız. O ülkeye dava açarsanız burada hukuklar savaşı başlar” diye konuştu (Kalın 2016).

P₃. MHP Genel Başkan Yardımcısı Semih Yalçın, sosyal medya hesabından açıklamalarda bulundu. İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener’i hedef alan Yalçın, “İP’nin bahtsız Müdiresi MHP Lideri Sayın Devlet Bahçeli hakkında yarın suç duyurusunda bulunacaktım. Sevsinler onun suç duyurusunu! Aman ne iyi olur. Böylece Pandora’nın kutusu açılır, hanımefendinin kirli çamaşırları ortalığa serilir (Yalçın 2018).

P₅. ABD’nin TikTok’u kapatma tehdidine yanıt veren Çin Dışişleri Bakanlığı, bu kararın yol açabileceği sonuçlar konusunda Washington’u uyardı. Çin Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Wang Wen Bing, ABD’nin böyle “hatalı mantığa” uyması durumunda, ulusal güvenlik bahanesiyle her bir Amerikan şirketine karşı benzer tedbirlerin alınabileceğini belirterek, “*Pandora’nın kutusunu açmaya değmez, aksi takdirde bu acı sonuçlar doğurur*” dedi (Çin Dışişleri Bakanlığı 2020).

P₂, P₃ ve P₅’teki siyasi söylemlerde daha çok kötülüklerin dinamiğinden hareket eden siyasi aktörler, PK’deki kötülükleri bir karşı politika olarak kullanabileceğini ifade etmektedir. PK’nin kullanımında olduğu söylem örneklerinin tamamında, ortaya çıkabilecek olumsuzluklar üzerinden söz konusu politik durumların pratikte ortaya çıkmasına karşı çıkılmaya çalışılmaktadır. Bu kategorideki söylemlerin farkı, PK’ye rasyonel bir temel sağlanarak politikayı pratikte önleme ya da olumsuzluklara karşı uyararak yerine mevcut politikaya tehditle karşı koymaktır. Mitolojik sembolün hikâyesinde güçlü bir yeri olan PK’nin içinde saklı kalan umuda ise siyasi söylem örneklerinin anlam bütününde yer verilmemektedir. Böylece, modern politik söylemdeki umuda dair anlam dizgesinin arka planda kaldığı gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Zeytin dalı (ZD), barışmak, sorun çözmek, müzakere etmek için atılan adımın işareti olarak yorumlanmakta ve zeytinin kendi içerisinde taşıdığı öz-

gün formla birleşerek zeytin dalını, bir barış arzusu olarak betimlemektedir. Zeytin dalının zengin anlamının muhalefet-iktidar partisi arasında veya uluslararası gelişen sorunların çözümünde aracı bir sembol olarak kullanıldığı örnekler oldukça yaygındır. Özellikle, dış politikada hâkimiyet alanlarının muğlak kaldığı noktalarda yaşanan gerilimleri azaltan siyasi söylemlerde ZD'ye yer verilmesi, siyasi söylemde mitolojik hikâyenin hakikatine yaklaşılmasını sağlamaktadır. Siyasette barış inşasının bir aracı olarak zeytin dalının mitolojik bağlamına en yakın anlamı taşıyan ve barışçıl bir politika teklif eden siyasi söylem örnekleri şunlardır:

Z₁: İran Dışişleri Bakanı Cavid Zarif, Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'nin ABD Başkanı Donald Trump ile görüşmeye hazır olduğunu söyledi. Zarif, "Zeytin dalı hep masadaydı, ama şimdi tekrar gösteriyoruz." dedi. Ruhani de Trump da bu hafta Birleşmiş Milletler Genel Kurulu için New York'ta olacak (Zarif 2019).

Z₂: Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Dendias, Kıbrıs, Doğu Akdeniz ve S-400 meselelerinin gündeme yeniden oturduğu Türkiye ile ilişkileri değerlendirdi. Yunan medyasına bir demeç veren Dendias, Başbakan Kiriakos Miçotakis'in Türkiye'ye 'zeytin dalı' uzattığını söyledi. Fakat bu adımın uluslararası hukuk ve anlaşmalara saygıya bağlı olduğunun altını çizen Dendias, "Ankara'nın bu çağrıya nasıl karşılık vereceğini göreceğiz" diye konuştu (Dendias 2019).

Z₁ ve Z₂'deki kullanım, ZD'nin mitolojik gücüyle siyasi söylemde hukuksal zeminde karşılıklı görüşme, anlaşabilme çağrısına yöneliktir. Bu bağlamda, köken mitosuyla kurduğu ilişki üzerinden kullanılan mitolojik sembolle uygulanan politika uyuşmakta ve tarihsel anlam korunmaktadır. Fakat ZD'nin dış politikada barış mesajı vermek için kullanıldığı siyasi söylemlerle uygulanan politika her zaman uyuşmamaktadır:

Z₃: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Külliye'de 44. Muhtarlar Toplantısında konuştu. Afrin operasyonu için "Zeytin Dalı Harekâtı" adının nereden geldiğini açıklayan Erdoğan, "Zeytin Dalı operasyonu. Zeytin bizim inancımızda çok kutludur. Bu aynı zamanda özgürlüklerin müjdecisidir. Biz de bu zeytin dalı olarak bunu kullanırken dedik ki, toparlayalım, kucaklayalım ve böyle bir özgürlük adımını attık" dedi (Erdoğan 2018).

Z₃'teki söylem, mitsel sembolün gerçekliğiyle bağdaşmaktan ziyade, çatışmacı dış politika aracının kamuoyunun nezdinde iyimser ve barışçıl amaçlar taşıdığı vurgusuna yönelik olup, zeytin dalının tarihsel anlamından kopuk bir söylemdir. Suriye'de yaşanan siyasi istikrarsızlık sonucu ortaya çıkan sorunların Türkiye'yi etkilemesi üzerine, Türkiye'nin gerçekleştirdiği askeri

operasyonun ZD¹¹ olarak isimlendirilmesi mitolojik sembolün hakikatiyle ilişkisinin boyut değiştirdiğini göstermektedir:

Z₅: Büyük Birlik Partisi (BBP) Genel Başkanı Mustafa Destici, Yunanistan'ın PKK'lılara ve FETÖ'cülere sahip çıktığını söyleyerek, "Artık Türkiye, Yunanistan'ın bu şımarık ve düşmanca tavırlarını görmezden gelerek hareket edemez. Nereye kadar zeytin dalı uzatacağız? Bence artık Yunanistan zeytin dalını hak etmiyor" dedi (Destici 2018).

Z₆: Rusya Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov, "Rusya'nın Türkiye'ye barış için zeytin dalı uzattığını söylemek tamamen yanlış olur. Hiçbir zaman Türkiye'ye zeytin dalı uzattığımızı söylemedik. Neden böyle bir şey yapalım. Bizim söylediğimiz, Türkiye'nin özür dilemesi ve tazminat ödemesi yükümlülüğü olduğudur" diye konuştu (Lavrov 2016).

Z₅ ve Z₆'daki ZD'nin kuşandığı barışçıl dil, ötekileştirilmiş ve uzlaşmacı anlamda erozyona uğratarak, sembol mitosun gerçekliğinden uzaklaşmış olduğunu kanıtlamaktadır. Z₅'teki söylemde, mevcut dış politikadaki barışçıl tavır sorgulanarak, bu politikanın değiştirilmesi gerektiği vurgulanırken, Z₆'daki söylemde, bu politikanın bir uzlaşma olarak algılanması önlenmektedir. Ele alınan örneklerde, zeytin dalının tarihsel anlamına en yakın söylem ise şu örnektir:

Z₄: Saadet Partisi Genel Başkanı Temel Karamollaoğlu, haftalık olağan basın toplantısında gündeme dair önemli açıklamalarda bulundu. Gündemin en sıcak konularını değerlendiren Karamollaoğlu: "Türkiye'nin sadece terörle mücadelede değil, ekonomiden dış politikaya; eğitimden, sanayiye; tarımdan hayvancılığa hemen her alanda bir zeytin dalı¹² harekâtına ihtiyacı var. Ama bu 'zeytin dalı'na en çok siyasette ihtiyacımız var. Birbirimize zeytin dalı uzatmak zorundayız. Siyasi kavgaları, çekişmeleri, polemikleri bir kenara bırakmalıyız. Siyasi geleceğimizi düşünerek değil ülkemizin geleceğini düşünerek hareket etmeliyiz" dedi (Karamollaoğlu 2018).

•••

11 Zeytin dalının bir askeri harekâta (*Zeytin Dalı, Afrin Operasyonu/Harekâtı*) isimlendirme yoluyla geçmesi, mitolojik hikâyenin tarihsel kökünden kopuşunu hedef almaktadır. Hikâyenin vermek istediği mesajın, barış-savaş ikileminin yeniden düşünülmesine aracılık ettiği belirtilebilir. Modern dönemdeki bu söylemsel çağrışımlar, Orwell'in '*Barış, savaştır*' anlatımını andırmaktadır. Bkz. George Orwell, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, 2010, Çev. Nuran Akgören, Can Yayınları, İstanbul.

12 Söz konusu kullanım, tarihsel anlama yakın olsa da harekâtı meşrulaştıran ve bunun üzerinden yeni bir gerçeklik algısı yaratan bir söylemdir.

Z₄'teki söylem, yalnızca dış politikada değil iç politikada da yer alabilecek bir kapsayıcılıkla, siyasi partiler arasındaki çekişmeleri, toplumdaki kutuplaşmayı azaltan, birlik ve beraberlik duygusunu güçlendiren bir politik mesaj vermeye çalışan ve köken mitosun hakikatiyle bağ kuran siyasi söylemin inşa aracına dönüşmektedir.

Mitolojik hikâyelerdeki sembollerin biçimsel ve içeriksel yönü de sembolün işlevselliği açısından önem taşımaktadır. Jha'ya göre (2018, 65), Aristoteles metafiziğinde, eser olan heykel ile doğal bir şey olan zeytin bitkisi birbirinden ayrılmaktadır. Heykelin formu onun dışında, heykeltıraşın zihninde var olurken, zeytin tohumunun amacına veya zeytin ağacı olma *telosuna* doğru çabalamasına neden olan zeytin bitkisinin formu onun içindedir. Bu yorumdan hareketle, zeytinin ve zeytin dalının doğanın bir uzantısı olarak içsel huzuru, barışı ve dostluğu temsil edişi; diğer yandan Damokles'in kılıcı hikâyesindeki kılıcın ise, insan yapımı bir nesne olarak tehdit ve riskleri temsil etmesi bu sembollerin anlamlarını farklılaştırmaktadır.

Modern politik alanda Antik Yunan toplumundakinden daha farklı ve özgün bir düzlemde söylem üretimi mevcuttur. Kamusal söylem, vatandaşları belirli bir konuda ikna etmek, fikir oluşturmak ve yeni bir gerçeklik inşası oluşturmak gibi farklı amaçlarla Fairclough'un ifadesiyle, *dolayımlanmış bir söylem* olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasal aktörler, dil ve retorik kullanımı üzerinden *logosun* önemini ortaya sererken, akıl yürütmenin ve *logosun* hakikiliğini *mitosla* güçlendirmektedir. Böylece, politik alanda *mitos* ve *logosun* beraberliği kamusal söylemde inşa edilirken, zıtlıktan doğan bu beraberlik, tarihsel bir kopuşu ve *deconstruction* sürecini de yaratmaktadır. Çalışmadaki bu örnekler, kültürel aidiyetlerinin sınırlarını aşarak evrensel bir alana sirayet eden ancak siyasi söylemin içerisinde yerel bir anlatı formu olarak canlanan ve politik hakikatin, mitsel hakikatin üzerini örttüğü hikâyelerin somut temsilidir. Bazı söylem örneklerinde mitolojik sembolün hakikatiyle kurulan bağ ile siyasi söylem inşa edilirken; bazılarında söylemin anlamı mitolojik sembolün hakikatinde erozyon yaratmış ve mitolojik sembol yan anlamlar kazanmıştır.

Siyasi iradenin çeşitli hikâyeler ve arketiplerle bezenmiş söylemlerindeki en önemli amaçlarından biri, toplumun tamamında veya kendi ideolojik tabanında bir duygu mobilizasyonu sağlamaktır. Özellikle D₂, D₃, P₂, P₃ ve Z₅'teki söylem örnekleri, iç politika kapsamındaki iktidar ve muhalefet partisi çatışmasının bir yöntemi olan hamaset yapıcı politikanın mitolojik semboller üzerinden temellendirilmesine örnektir. Politik alana dair duygu ve düşün-

celerin aktarımında ortak bir kullanıma erişen bu popüler kullanımlar, mitin coğrafyasız ve mekânsız olduğu görüşünü, anlamın mistisize edildiğini, kolektif ve psikolojik bir algı yönetiminin yaratıldığını ve söylemin derinliği ve zenginliğinin retorikte farklılaştığını kanıtlar niteliktedir.

Sonuç

Çelişkilerden/zıtlıklardan doğan kaos içerisinde evreni anlamlandırmaya çalışan, ideolojik içerimini hem antik kökenlerinde hem de modern dünyada korumaya devam eden mitolojik hikâyeler, modern insanın düşlerindeki tasavvuru canlandırmakta, metaforik göndermelerle bugünün dünyasında karşılık bulmaktadır. Mit ve ideoloji, öznel yönleriyle değerlendirilen inanç sistemleri olarak, modernitenin içerisinde bir ihtiyaç (Halpern 1961, 135; Bottici 2007, 132) olmaya devam etmektedir. Mitologlar seküler dünyanın tek boyutlu “kitle insanına” dine çok yakın değerleri ve duyguları aşmaktadır (Ellwood 1999, 77). Modern *cosmos*'un tehditlerle dolu yapısını aşarak kullanılan ve işlevsel hale gelen mitolojik söz öbekleri, politik bir anmanın ve hatırlamanın aracı olurken, tarihsel süreklilik fikrini de inşa etmektedir. Post-truth çağın müphem dokusunun arka planı, mitolojik konumlandırma, mitselleştirilmiş politikacılar ve mitsel kahramanlara dayanmaktadır. Mitolojik hikâyelerde örtülü olan politik alanın mücadeleci yapısına dair unsurlar ve politik iklimin detayları söyleme yansımaktadır. Politik gündemin *ipso facto* olarak mitsel dokunuşlarla ilerlemesi, mitolojinin günümüzdeki görünümüne ve işlevselliğine dair bir perspektif sunmaktadır. Çalışmada, kamusal alanda politik söylemi inşa eden ulusal ve uluslararası politik aktörlerin mitolojik ajandalarına odaklanılmış ve modern politikada analogik temsillerle konumlanan mitolojik söylemin derinlik ve yüzeysellik seviyelerindeki kullanımları irdelenmiştir.

Damokles'in kılıcı, deforme anlam örgüsüyle iç politikada iktidar ve muhalefet partisi arasında sıkışmış bir söylem biçimini sembolize etmektedir. Hikâyede geçen *kılıç*, siyasal iktidar, hiyerarşi, tahakküm, boyun eğme, otorite gibi kavramları simgesel boyutuyla tehlike işaretine dönüştürmektedir. Muhalef söylemlerde totaliter veya baskıcı anlatıya gönderme yapan DK, görünmez tehdit unsuru, hakikati gizleme aracı, çatışma öncesi soğuk savaşın betimlenmesi ve yönetimin olumsuz sonuçlarını ifade ederken kullanılmaktadır. Mitsel hakikat, kılıcın tehdit edici gölgesiyle kırılan bir otorite ve iktidar konumunun tehlikelerini ön plana çıkarsa da, ele alınan örneklerde bu anlama yönelik mesajlara rastlanılamamıştır.

Politik söylemde distopik anlam evreniyle karşımıza çıkan *Pandora'nın kutusu*, umudun kötülükler silsilesinin içinde eritildiğine göndermedir. PK, insanın yaratıcı düzen ve kurallar karşısındaki tutumuna, Tanrı Zeus'a isyan eden ve direnişle simgelenen Prometheus'un tüm insanlığa vereceği yoldan çıkan kahraman anlatısına dayanmaktadır. Doğruluk ve adaletten şaşma ve uğursuz bir sapma ediminin karşılığı, aldatıcı güzelliklerle bezenmiş bir kötülük kutusuyla cezalandırılmayı haklı çıkarmaktadır. Uluslararası ilişkiler sahasında hegemonik mücadelenin inşasında çoğunlukla bir tehdit unsuru olarak kullanılan bu hikâyede, mitolojik hikâyedeki diyalektik anlam tabakasının kırıldığına rastlanılmıştır.

Zeytin dalı hikâyesi ise, uluslararası ilişkiler ve iç politika alanında, çatışma ve savaş dönemlerinde başvurulmuş militere anlatıyı yumuşatmak için uzlaşma ve müzakere yöntemi olarak kullanıldığı gibi, bazı kullanımlarla anlam karmaşasını, hedef saptırmayı, tarihsel sıçramayı, hikâyedeki eksikliği ve söylemin tersten inşasını içermektedir. ZD ve PK hikâyesindeki otoriter figür, Tanrılar arasındaki mücadelede son sözü söyleyen, hegemonik gücünü ve karar verme mekanizmasını politik bir aktör olarak kuran Tanrı Zeus'tur. Bu hikâyelerin kullanımları hiyerarşik ilişkilerdeki rekabetçi yapıyı öne sermektedir.

Çalışmada detaylandırılan örnekler, modern politik söylemdeki mitolojik kullanımların çelişki, hata ve çarpıtma içerdiğini kanıtlamaktadır. Elde edilen bulgular, modern politikanın güç, iktidar, çatışma ve olumsuzluk odaklı söylemsel koordinatlarıyla örtüşmektedir. Mitolojik anlatılardaki kutsal örüntüler ve içerik, hikâyeci anlatıda aktarılmak istenen mesaj ve gelenek, modern politik söylemde yoğunluklu olarak ortadan kalkarak, mitolojik içerim politik olanın içinde yok edilmektedir. Modern dünyanın politik aktörleri çağın mitologları olarak mitolojik hikâyedeki hakikiliği tahrif ederek, *mitos'*u modern *logos'*un içinde ideolojik bir amaçla eritmektedir. Bu açıdan, politikanın yakın gelecekte dejenere bir hal alan mitolojik içerimlerle daha fazla meşgul olması, mitolojik aktarımların söylemsel içeriğinin daha fazla biçim değiştirmesine sebep olabilir. Böylece, politikanın normatif söylem düzeninin, mitolojik hikâyelerin basit bir indirgemesinden öteye geçememesi de oldukça muhtemeldir.

Kaynakça

- Adıgüzel, Onursal. 2020. "Sosyal medya düzenlemesinin Komisyon'daki görüşmeleri tamamlandı", Erişim tarihi 18.08.2020.
<https://www.milliyet.com.tr/siyaset/sosyal-medya-duzenlemesinin-komisyondaki-gorusemeleri-tamamlandi-6267074>.
- Agizza, Roza. 2001. *Antik Yunan'da Mitoloji Masallar ve Söylenceler*. Çeviren Z. Zühre İlgelen. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Augustinus. 2008. *The City Of God. Books XVII-XXII*. Translated by Gerald G. Walsh, S.J. and Daniel J. Honan. Washington: The Catholic University of America Press.
- Ağaoğulları, Mehmet Ali. 2013. *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, Hannah. 1998. *The Human Condition*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Assmann, Jan. 2011. *Cultural Memory and Early Civilization*. New York: Cambridge University Press.
- Barthes, Roland. 1991. *Mythologies*. New York: The Noonday Press.
- Berktaş, Fatmagül. 2012. *Politikamın Çağrısı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği. 2016. "Apple'a bir destek de BM'den: Pandora'nın kutusu açılırsa tehlike büyür", Erişim tarihi 16.08.2020.
<https://tr.sputniknews.com/abd/201603051021301729-bm-apple-fbi-iphone/>.
- Bottici, Chiara. 2007. *A Philosophy of Political Myth*. New York: Cambridge University Press.
- Campbell, Joseph. 1991. *The Power of Myth*. USA: Anchor Books.
- Campbell, Joseph. 2013. *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. Çeviren Sabri Gürses. İstanbul: Kabalca Yayıncılık.
- Cartledge, Paul. 2009. *Ancient Greek Political Thought in Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cicero, Marcus Tullius. 2005. *Tusculan Disputations*. Translated by C. D. Yonge. United States: Harper's New Classical Library.
- Cohen, Anthony P. 1985. *The Symbolic Construction of Community*. London: Routledge.
- Çavuşoğlu, Mevlüt. 2019. "Türkiye'den ABD'nin skandal kararına peş peşe sert tepkiler", Erişim tarihi 19.08.2020.
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-bakan-cavusoglundan-abdnin-skandal-kararina-sert-tepki-41362746>.
- Çelgin, Güler. 2018. *Eski Yunanca-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Çin Dışişleri Bakanlığı. 2020. "Çin'den ABD'nin TikTok'u kapatma tehdidine yanıt: Pandora'nın kutusunu açmaya değmez", Erişim tarihi 16.08.2020.
<https://tr.sputniknews.com/asya/202008041042590070-cinden-abdnin-tiktoku-kapatma-tehdidine-yanit-pandoranin-kutusunu-acmaya-degmez/>.

- Dendias, Nikos. 2019. "Yunanistan Dışişleri Bakanı Dendias: Başbakan Miçotakis Türkiye'ye zeytin dalı uzattı ama...", Erişim tarihi 15.08.2020.
<https://tr.euronews.com/2019/07/26/yunan-disisleri-bakani-dendias-micotakis-turkiye-zeytin-dali-kibris-s-400-akdeniz-sondaj>.
- Destici, Mustafa. 2018. "Destici: Yunanistan zeytin dalını hak etmiyor, açılım kapıları mültecileri gönderelim", Erişim tarihi 16.08.2020.
<https://tr.sputniknews.com/turkiye/201808251034890958-destici-yunanistan-zeytin-dali-multeci/>.
- Dixon-Kennedy, Mike. 1998. *Encyclopedia of Greco-Roman Mythology 1*. California: Abc-Clio, Inc.
- Eliade, Mircea. 2017. *Mitlerin Özellikleri*. Çeviren Sema Rifat. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Eliade, Mircea. 2019. *Kutsal ve Kutsal-Dışı*. Çeviren Ali Berkay. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Ellwood, Robert S. 1999. *The Politics of Myth: A Study of C. G. Jung, Mircea Eliade, and Joseph Campbell*. Albany: State University of New York Press.
- Enginyurt, Cemal. 2020. "Fındık Rekoltesi Tartışması MHP'den İhraca mı Yol Açacak?", Erişim tarihi 18.08.2020.
<https://www.amerikaninsesi.com/a/findik-rekoltasi-tartismasi-mhpden-ihraca-mi-yol-acacak/5510018.html>.
- Erdoğan, Recep Tayyip. 2018. "Operasyona neden Zeytin Dalı adı verildi? Cumhurbaşkanı Erdoğan açıkladı", Erişim tarihi 12.08.2020.
<https://www.sabah.com.tr/gundem/2018/01/24/cumhurbaskani-erdogan-44-muhtarlar-toplantisinda-konusuyor>.
- Erdoğan, Recep Tayyip. 2019a. "Cumhurbaşkanı Erdoğan: S-400'leri alarak barışı ve milli güvenliğimizi garantiye almaya çalışıyoruz", Erişim tarihi 18.08.2020.
<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-s-400leri-alarak-barisi-ve-milli-guvenligimizi-garantiye-almaya-calisiyoruz/1531456>.
- Erdoğan, Recep Tayyip. 2019b. "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nden geriye dönüş yoktur", Erişim tarihi 18.08.2020.
<https://www.aa.com.tr/tr/politika/cumhurbaskani-erdogan-cumhurbaskanligi-hukümet-sisteminden-geriye-donus-yoktur/1573660>.
- Estin, Colette ve Helene Laporte. 2002. *Yunan ve Roma Mitolojisi*. Çeviren Musa Eran. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları.
- Fairclough, Norman.1995. *Media Discourse*. London: Hodder Arnold Publication.
- Foucault, Michel. 1987. *Söylemin Düzeni*. Çeviren Turhan Ilgaz. İstanbul: Hil Yayınları.
- Graves, Robert. 2017. *The Greek Myths*. UK: Penguin Books.
- Gül, Abdullah. 2020. "Abdullah Gül: ABD'yi Pandora'nun kutusunu açmayın diye uyardık" Erişim tarihi 16.08.2020.
<https://www.milligazete.com.tr/haber/3462384/abdullah-gul-abdyi-pandoranin-kutusunu-acmayin-diye-uyardik>.

- Habermas, Jürgen. 1989. *The Structural Transformation of the Public Sphere*. Cambridge: MIT Press.
- Halpern, Ben. 1961. "Myth" and "Ideology" in Modern Usage", *History and Theory*. 1(2): 129–149.
<https://doi.org/10.2307/2504377>.
- Hamilton, Edith. 2012. *Mythology*. New York: Little, Brown and Company.
- Hard, Robin. 2004. *The Routledge Handbook of Greek Mythology*. London: Routledge.
- Haynes, Natalie. 2020. *Pandora's Jar, Women In Greek Myths*. London: Picador.
- Hesiodos. 1977. "Tanrıların Doğuşu (Theogonia)", *Hesiodos Eseri ve Kaynakları* içinde. Çevirenler Sabahattin Eyüboğlu ve Azra Erhat, 105-140. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Hesiodos. 1977. "İşler ve Günler", *Hesiodos Eseri ve Kaynakları* içinde. Çevirenler Sabahattin Eyüboğlu ve Azra Erhat, 141-169. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnce, Muharrem. 2020. "Muharrem İnce: 60 milletvekilinin üzerinde Demokles'in kılıcı sallanıyor", Erişim tarihi 19.08.2020.
<https://www.gercekgundem.com/siyaset/187575/muharrem-ince-60-milletvekilinin-uzerinde-demoklesin-kilici-sallaniyor>.
- İran Sağlık Bakanlığı. 2020. "İran'dan Rus aşısı açıklaması: DSÖ onayı olmadan ülkeye girişine izin verilmeyecek", Erişim tarihi 16.08.2020.
<https://www.sabah.com.tr/dunya/2020/08/13/irandan-rus-asisi-aciklamasi-dso-onayi-olmadan-ulkeye-girisine-izin-verilmeyecek>.
- Jha, Shefali. 2018. *Western Political Thought From the Ancient Greeks to Modern Times*. India: Pearson.
- Jung, Carl Gustav. 1964. "Approaching the Unconscious". *Man and His Symbols* içinde, 18-103. USA: Anchor Press.
- Kalın, İbrahim. 2016. "Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü: Suudilere dava açılırsa Pandora'nun kutusu açılır", Erişim tarihi 16.08.2020.
<https://www.gazeteyolculuk.net/cumhurbaskanligi-sozcusu-kalin-suudilere-dava-acilirse-pandoranin-kutusu-acilir>.
- Karamollağlu, Temel. 2018. "Saadet Lideri Karamollağlu: Her alanda Zeytin Dalı'na ihtiyaç var", Erişim tarihi 18.08.2020.
<https://www.milligazete.com.tr/haber/1495930/saadet-lideri-karamollaolu-her-alanda-zeytin-dalina-ihhtiyac-var>.
- Kelsey, Darren. 2015. *Media, Myth and Terrorism*. England: Palgrave Macmillan.
- Kelsey, Darren. 2017. *Media and Affective Mythologies Discourse, Archetypes and Ideology in Contemporary Politics*. Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Lavrov Sergei. 2016. "Lavrov: Türkiye'ye zeytin dalı uzatmadık", Erişim tarihi 16.08.2020.
<https://www.dunya.com/dunya/lavrov-turkiye039ye-zeytin-dali-uzatmadik-haberi-318399>.

- Levi-Strauss, Claude. 2013. *Mit ve Anlam*. Çeviren Gökhan Yavuz Demir. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Lincoln, Bruce. 1989. *Discourse and the Construction of Society*. New York: Oxford University Press.
- Necatigil, Behçet. 2011. *Mitolojya Sözlüğü*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Rosenberg, Donna. 2003. *Dünya Mitolojisi. Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi*. Çeviren K. Akten, vd., İstanbul: İmge Kitabevi.
- Ruby, Christian. 2014. *Siyaset Felsefesine Giriş*. Çeviren Aziz Ufuk Kılıç. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Schwab, Gustav. 1946. *Gods and Heroes of Ancient Greece*. New York: Pantheon Books.
- Shakespeare, William. 2010. *IV. Henry*. Çeviren Bülent Bozkurt. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Scruton, Roger. 2007. *The Palgrave Macmillan Dictionary of Political Thought*. New York: Palgrave Macmillan.
- Sennett, Richard. 1996. *Flesh and Stone: The Body and the City in Western Civilization*. New York: W. W. Norton & Company.
- Sissa, Giulia. 2009. "Gendered Politics, or the Self-Praise of *Andres Agathoi*", *A Companion to Greek and Roman Political Thought* içinde. Editör Ryan K. Balot. 100-117. UK: Wiley-Blackwell.
- Stigliano, Tony. 2020. "Donald Trump's Political Mythology", Erişim tarihi 11.11.2020. <http://www.telospress.com/donald-trumps-political-mythology/>.
- Van Dijk, Teun. 1997. "The Study of Discourse", *Discourse as Structure and Process* içinde. Editör Teun Van Dijk, 1-34, London: Sage.
- Vernant, Jean-Pierre. 1996. *Eski Yunanda Söylen ve Toplum*. Çeviren Mehmet Emin Özcan. Ankara: İmge Kitabevi.
- Vernant, Jean Pierre. 2011. İlk Kadın Pandora. Çeviren Devrim Çetinkasap. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Yalçın, Semih. 2018. "MHP'den Akşener'e sert sözler: Venüs'ten gelmiş yaratık", Erişim tarihi 16.08.2020. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/mhpden-aksenere-sert-sozler-venusten-gelmis-yaratik-1111424>.
- Zarif, Cevad. 2019. "İran Dışişleri Bakanı Zarif: Cumhurbaşkanı Ruhani, Trump ile görüşmeye hazır", Erişim tarihi 11.08.2020. <https://t24.com.tr/haber/iran-disisleri-bakani-zarif-cumhurbaskani-ruhani-trump-ile-gorusmeye-hazir,840534>.